

Ερρίκου Ίψεν «Οι Στυλοβάτες της Κοινωνίας» στο Κ.Θ.Β.Ε. από τον Γιάννη Μόσχο

kavalawebnews.gr/πολιτισμος/ερρίκου-ΐψεν-οι-στυλοβάτες-της-κοιν/

February 17,
2020

Έργο που, ευτυχώς, ο Γιάννης Μόσχος το έβγαλε απ' τη ναφθαλίνη, το αγάπησε, το διασκεύασε με σεβασμό στο πρωτότυπο αλλά με ιδιόβουλη, σύγχρονη ματιά, του έδωσε στιλ και άποψη και το παρουσιάζει σε μια υψηλών προδιαγραφών παράσταση του Κ.Θ.Β.Ε. στο εμβληματικό θέατρο της Ε.Μ.Σ. με τους εκλεκτούς συνεργάτες του. Ηθοποιούς και τεχνικούς.

Οι «Στυλοβάτες της Κοινωνίας», μετά από δυο χρόνια αδιάκοπης εργασίας του Ίψεν, ολοκληρώνονται το 1877 και θεωρούνται υποδεέστερο έργο των προηγηθέντων: «Τα παλικάρια του Χέλγκελαντ», «Οι μνηστήρες του θρόνου», «ΠέερΓκουντ», «Αυτοκράτορας και Γαλιλαίος».

Εδώ, ωστόσο, ο σπουδαίος Νορβηγός δραματουργός εμφανίζει για πρώτη φορά μια ιστορία σε ρεαλιστική μορφή και, επομένως, ζωτικής σημασίας για την κατανόηση και την εκτίμηση του «θεάτρου Ίψεν». Οι «Στυλοβάτες της Κοινωνίας» εμπεριέχουν στη δομή τους τα περισσότερα θέματα και τύπους χαρακτήρων που κυριαρχούν στα έργα του τα επόμενα δέκα χρόνια.

Δύο παράμετροι στους «Στυλοβάτες» έγιναν κεντρικές για τα ρεαλιστικά του δράματα: η φύση και η δύναμη της άρχουσας κοινωνίας, αλλά και η σχέση μεταξύ των εξεχόντων προσώπων αυτής της κοινωνίας.

Η νορβηγική μεσαία τάξη του 19ου αιώνα ήταν, σύμφωνα με τον συγγραφέα, υποκριτική, υλιστική, ουσιαστικά διεφθαρμένη. Η συμμαχία μεταξύ της στενής θρησκευτικής ηθικής (με έμφαση στην αμαρτία, στην ενοχή και στην αυστηρά ελεγχόμενη συμπεριφορά) και των εγωιστικών επιχειρηματικών συμφερόντων (με την αξιοπρεπή πρόσοψή τους που απέκρυπτε επιμελώς την άπληστη εκμετάλλευση των πολλών από τους λίγους), οδήγησε σε μια κοινωνική κάστα, η οποία κατέστρεψε ή κατέπνιξε τα στοιχεία της όποιας δημιουργικότητας ή φαντασίας.

Στους «Στυλοβάτες» το κεντρικό πρόσωπο – εκλεκτό στέλεχος της κοινωνίας – έχει μία από τις δύο επιλογές: εμπλοκή ή απόρριψη. Εάν δεχτεί τα συνθήματα και τις πρακτικές της κοινότητας, αναπόφευκτα θα καταστραφεί. Αν τα απορρίψει, ο κοινωνικός εξοστρακισμός και η καταδίκη είναι οι αναπόδραστες συνέπειες. Ο μεγαλοεπιχειρηματίας Κάρσταν Μπέρνικ ενστερνίστηκε αυτούς τους κανόνες και τους εκμεταλλεύτηκε ανενδοίαστα, στην προσπάθειά του να προστατεύσει περιουσία, εξουσία και αξιοπρέπεια.

Δεκατέσσερα χρόνια χρειάστηκε ο σκηνοθέτης Γιάννης Μόσχος, βαθυγνώστης της ιψενικής γραφής, να ολοκληρώσει τη διατριβή του με θέμα τον Ίψεν στην ελληνική σκηνή. Ο ίδιος δηλώνει χαρακτηριστικά: «Η άρτια δομή των έργων του, η γεμάτη ανατροπές εξέλιξη της μυθοπλασίας τους, η ψυχογραφική δεινότητα στην οικοδόμηση των χαρακτήρων, η ποίηση της γραφής του, ακόμα και στους φαινομενικά ρεαλιστικούς διαλόγους του, είναι μεγάλες δραματουργικές αρετές, οι οποίες διατηρούν επίκαιρα και ζωντανά τα έργα του σ' ολόκληρο τον κόσμο».

Υπόθεση

Εκτός από την παρουσίαση της διάχυτης ατμόσφαιρας φαρισαϊσμού και υποκρισίας, ο Ίψεν, συνήθως, διαρθρώνει τα ρεαλιστικά κοινωνικά του κείμενα με βάση

συγκεκριμένα παραδείγματα κρυμμένης διαφθοράς. Ο κεντρικός ήρωας έχει στηρίξει τη δημόσια εικόνα του, την επιχειρηματική του επιτυχία και τον γάμο του σε ένα ψέμα .

Πιο αναλυτικά: ο Κάρστεν Μπέρνικ, πλούσιος επιχειρηματίας, ιδιοκτήτης ναυπηγείου και αξιосέβαστος πολίτης, είναι ένας απ' τους στυλοβάτες της τοπικής κοινωνίας και οφείλει την επιτυχία του σε ύποπτες συναλλαγές. Στα νιάτα του εγκατάλειψε την αγαπημένη του Λόνα Χέσελ για να παντρευτεί την ετεροθαλή αδελφή της Μπέτι, λόγω της μεγάλης περιουσίας της. Ενώ, λοιπόν, ήταν αρραβωνιασμένος με την Μπέτι, συνελήφθη (δεκαπέντε χρόνια πριν απ' την αρχή του έργου), στην κρεβατοκάμαρα μιας θεατρίνας ερωμένης του και, για ν' αποφύγει το σκάνδαλο, το φόρτωσε στον αδελφό της συντρόφου του, τον Γιόχαν Τόνεσεν, που επρόκειτο τότε να μεταναστεύσει στις ΗΠΑ. Ο Γιόχαν αναλαμβάνει την ευθύνη θέλοντας να βοηθήσει τον γαμπρό του, Μπέρνικ.

Ο τελευταίος αδράχνει την ευκαιρία και σπέρνει τη φήμη, εν αγνοία του Γιόχαν, ότι εκείνος του 'κλεψε χρήματα, ως προπέτασμα για να καλύψει την αφερεγγυότητα της επιχείρησής του, που βρισκόταν κοντά στη χρεωκοπία κι έτσι να ορθοποδήσει.

Ο Γιόχαν Τόνεσεν, όμως, επιστρέφει αιφνίδια απ' τις ΗΠΑ μαζί με την μεγαλύτερη αδερφή του Λόνα, η οποία τον είχε ακολουθήσει. Η επιστροφή τους προκαλεί τεράστιες ανατροπές και σοβαρότατα ζητήματα ηθικής, ζητήματα ζωής και θανάτου. Ο Μπέρνικ, ύστερα από ψυχολογικές μεταπτώσεις και άκρως επικίνδυνες στρατηγικές για τον ίδιο, τον γιο του, το μέλλον της οικογενείας του, συνειδητοποιεί τα λάθη του και, σύμφωνα με το πρωτότυπο κείμενο, ομολογεί δημόσια την αλήθεια στη διάρκεια εκδήλωσης προς τιμήν του. Ζητάει τη συγχώρεση των συμπολιτών του κι υπόσχεται μια καινούργια αρχή.

Ο σκηνοθέτης – διασκευαστής Γιάννης Μόσχος εξομολογείται σε πρόσφατη συνέντευξή του ότι “αυθαιρετεί” κι αλλάζει το φινάλε. Δηλώνει χαρακτηριστικά: «...αλλά για να εξορύξει κανείς τα πλούσια μεταλλεύματα τού Ίψεν (όπως θα έλεγε και ο Μπόρκμαν), οφείλει να είναι “ασεβής” απέναντί του».

Στην παράσταση, λοιπόν, αφήνει να αιωρείται έξυπνα η απορία : « Ζωή ή θάνατος ;» «Έγκλημα και τιμωρία;» ή «άφεση αμαρτιών»; Ο θεατής αποφασίζει.

Η παράσταση

Εξαιρετική! Ευρηματική, εύληπτη, με ρυθμούς γρήγορους, με εικαστική ομορφιά χάρη στο μινιμαλιστικό κάδρο – σκηνικό. Στύλοι συμμετρικοί, σκάλες μαρμάρινες, είσοδος ενός πολυτελούς μεγάρου, η εστία του μεγιστάνα Μπέρνικ και στο βάθος η θάλασσα. Φιλική και κατά σημεία στροβιλισμένη σε δίνες, μια πραγματικά ευφυής ιδέα, η οποία ερμηνεύεται ποικιλότροπα. Άλλοτε σαν φυσική αντάρα, άλλοτε σαν σύμβολο διαταραγμένου μυαλού, άλλοτε σαν αναμόχλευση παθών ανώτερης αλλά και υποδεέστερης τάξης, άλλοτε σαν προφητικό σημάδι επερχομένης οικογενειακής καθίζησης.

Ένα ακόμη πνευματώδες εύρημα, ο μεταλλικός ήχος, κάθε που αλλάζει η σκηνή. Ιδιοφυές δάνειο από κινηματογραφικό μοντάζ στο θέατρο. Επιτυχημένη και σπάνια περίπτωση συνάντησης της υποκριτικής με την έβδομη τέχνη, χωρίς την κάμερα.

Ο Γιάννης Μόσχος στην ελεύθερη διασκευή που έκανε στο έργο του Ίψεν, ως φόρο τιμής στη γενέτειρά του, με επίκεντρο τον κεντρικό ήρωα Κάρστεν Μπέρνικ, φτιάχνει μια μεγάλη σύνθεση προσώπων φωτίζοντας το ασφυκτικό, συντηρητικό περιβάλλον μιας επαρχιακής πόλης, που στηρίζεται σε σαθρά θεμέλια.

Ξέρουμε ότι ένας επιφανής, πλούσιος επιχειρηματίας μετέχει καθοριστικά στην κοινότητα και χαίρει του σεβασμού της. Ωστόσο, το κοινό δαισθάνεται από την αρχή, στην έπαυλη Μπέρνικ, όπου φλυαρούν ρηχά οι κυρίες, έναν υπαινιγμό, ως απόκλιση ανάμεσα στην ομαλή πρόσοψη και στα υπαινικτικά σχήματα, στους χειρισμούς και τις παραπλανήσεις.

Ο διαβασμένος θεατής διακρίνει την αναταραχή πριν εκδηλωθεί, χάρη στην επί σκηνής γεωμετρική διάταξη ηθοποιών – χαρακτήρων και στην ατμόσφαιρα που αποπνέει το σκηνογραφικό σύνολο. Μοιάζει, θαρρείς, μ' ένα σπίτι- βιτρίνα που διαθέτει διακοσμητικό αρχηγό, ενώ στα τμήματά του η κίνηση όλων, καθώς και η συμβολή του φωτισμού και της μουσικής, προκαλούν μια περίεργα ανάμεικτη αίσθηση εσωστρέφειας και εξωστρέφειας, διαφάνειας και απόκρυψης, που αντικατοπτρίζουν τα υποκείμενα θέματα του έργου, εφόσον τα πρόσωπα μιλάνε κάτω από μια επίφαση ενδιαφέροντος. Όπως ακριβώς διαβάζουν στις εφημερίδες διάφορες αδιάφορες ειδήσεις, αλλά με τέτοιο τρόπο, ώστε να διακρίνεται ότι το ένα γνωρίζει το ποιόν του άλλου.

Στο στόχαστρο του συγγραφέα είναι η υποκρισία μιας κοινωνίας που ενδιαφέρεται πρωτίστως για το φαίνεσθαι και προσπαθεί να καταπνίξει τις φωνές που αντιστέκονται στις επιταγές της.

Ο σκηνοθέτης παραμένει πιστός στις λεπτομέρειες του Ίψεν κι επιτρέπει στο κείμενο (εξαιρετική η μετάφραση του βραβευμένου Γιώργου Δεπάστα), να αποκαλύψει τις ρυπαρές οσμές που αναδύονται πίσω από τον καθωσπρεπισμό και την ηθικολογία, καθώς η πλοκή ρέει με ενδιαφέροντα ρυθμό και οδηγούμαστε από την επιφανειακή νηφαλιότητα στην καταιγίδα, στις εκρήξεις, στις ανατροπές και στις εκπλήξεις, έως την τελευταία στροφή του βασικού ήρωα από την ασυδοσία, τη διαφθορά, τον άκρατο εγωισμό και την υποκρισία στον φόβο της ταπείνωσης και της καταστροφής.

Το αξιοσημείωτο είναι ότι η παράσταση παραδίδει ένα ισορροπημένο μείγμα δράματος, σάτιρας και χιούμορ. Η έναρξη, για παράδειγμα, μια στοχευόμενη κριτική στην αυστηρή Λουθηρανική ηθική που τη συναντάμε και στις μέρες μας, κάτω από χρυσοποίκιλτους μανδύες. Η queer διασκέδαση, πάλι, είναι σημείο του καιρού μας και η απόλαυση της παρέας των gossip θεμάτων, διαχρονική.

Ο έμπειρος Γιώργος Καύκας ερμηνεύει τον Μπέρνικ με πειθώ και δεξιότητα, όπως τον έχουμε συνηθίσει στους δύσκολους ρόλους ρεπερτορίου που κατά καιρούς ερμήνευσε. Ενσαρκώνει έναν αδίστακτο άνθρωπο, εφευρετικό σε μια σειρά από ψέματα, προκειμένου να κρατηθεί στο ύψος ενός στυλοβάτη ντόπιας κοινωνίας και που σταδιακά μετατρέπεται σε φοβισμένο ανθρωπάκι, όπως ο συγγραφέας το θέλει.

Η σημαντική ηθοποιός Αλεξάνδρα Σακελλαροπούλου χτίζει μια πολυεπίπεδη Λόνα, δυναμική, απολαυστικά μυστηριώδη. Δεν είναι σαφής, δεν επιτρέπει να εισπράξει ο περίγυρος τις προθέσεις της, αν, δηλαδή, επέστρεψε από τις ΗΠΑ για να εκδικηθεί τον άδικο χλευασμό ή να συγχωρήσει. Ιδανική ερμηνεύτρια μιας άλλης ανάσας στην αποπνικτική ατμόσφαιρα των συμφερόντων.

Το ίδιο αξιέπαινες είναι οι ερμηνείες και στους υπόλοιπους ρόλους, που υπηρετούνται από εξαιρετικούς ηθοποιούς με σεβασμό στο κείμενο, αποκτώντας αξία από το σημαίνον τους και όχι από το αναφερόμενο. Έχουν όλοι τους ενδιαφέρον μέσα σ' ένα σημαίνον σύνολο δραματικών προσώπων στις κείμενες καταστάσεις της παράστασης.

Έτσι, ο Χρίστος Στυλιανού ως Γιόχαν, η Έφη Σταμούλη ως Μπέτυ Μπέρνικ, ο Δημήτρης Ναζίρης ως Βίγκελαντ, η Μαρία Μπενάκη ως κ. Χολτ, η Ντίνα Μιχαηλίδου ως Μάρθα Μπέρνικ, ο Θόδωρος Ιγνατιάδης ως Δήμαρχος, μα και οι υπόλοιποι εύστοχα επιλεγμένοι ερμηνευτές, αναλαμβάνουν πλήρως την κατασκευή των σημασιών, δίχως τα θεατρικά σημεία να αναπαράγονται ως απλά αποτελέσματα ενός προϋπάρχοντος συστήματος, αλλά ως δόμηση και παραγωγή αυτού του ιδίου συστήματος.

Τα σκηνικά και τα κοστούμια από την Τίνα Τζόκα, οι φωτισμοί από τον Λευτέρη Παυλόπουλο και η μουσική από τον Θοδωρή Οικονόμου, συμβάλλουν καθοριστικά στην επιτυχία της παράστασης.

Ο σκηνοθέτης δηλώνει ως επιμύθιο: «Ο Ίψεν δε φοβάται να μιλήσει ευθέως γι' αυτά που πιστεύει. Παράδειγμα είναι ο τρόπος που τελειώνει τους "Στυλοβάτες της κοινωνίας". Η ηρωίδα Λόνα καταθέτει ως κατακλείδα ότι η αλήθεια και η ελευθερία είναι οι στυλοβάτες της κοινωνίας! Και, πιθανώς, σήμερα να μας φέρνει σε αμηχανία ένας συγγραφέας που τολμά να αρθρώσει απερίφραστα την πεποίθησή του, όμως ο Ίψεν αποτελεί ένα σπουδαίο μάθημα για έναν καλλιτέχνη: πρέπει να τολμά κανείς να μιλήσει ευθαρσώς και άμεσα για τα πράγματα που τον απασχολούν».

Ωστόσο, αυτό που κάνει την παράσταση συναρπαστική είναι αφενός η ικανότητα του συγγραφέα να συνδέει ιδιωτικές και δημόσιες «αμαρτίες», και, αφετέρου, η σκηνοθετική άποψη να τις παρουσιάζει ως κρίκους ίδιας αλυσίδας στη σύγχρονη εποχή.

Το έργο ανεβαίνει για πρώτη φορά από το Κ.Θ.Β.Ε. Η πρεμιέρα δόθηκε στις 15 του μηνός στο θέατρο της Ε.Μ.Σ.

Συντελεστές:

Μετάφραση: Γιώργος Δεπάστας

Διασκευή-Σκηνοθεσία: Γιάννης Μόσχος

Σκηνικά-Κοστούμια: Τίνα Τζόκα

Μουσική-Ηχητικός σχεδιασμός: Θοδωρής Οικονόμου

Κίνηση: Στέλλα Μιχαηλίδου

Φωτισμοί: Λευτέρης Παυλόπουλος

Videodesign: Μιχάλης Κλουκίνας

Α' Βοηθός σκηνοθέτη: Άννα-Μαρία Ιακώβου, Β' Βοηθός σκηνοθέτη: Άγγελος Κάλφας,
Βοηθός σκηνογράφου-ενδυματολόγου: Ελένη Κανακίδου

Φωτογράφιση παράστασης: Τάσος Θώμογλου

Οργάνωση παραγωγής: Φιλοθέη Ελευθεριάδου

*Γ' βοηθός σκηνοθέτη (στο πλαίσιο πρακτικής άσκησης): Αθηνά Κερανά

Παίζουν:

Γιάννης Γκρέζιος (Όλαφ / Ένας φωτογράφος)

Δανάη Επιθυμιάδη (Ντίνα)

Θόδωρος Ιγνατιάδης (Ρούμελ)

Δημήτρης Καρτόκης (Κραπ)

Γιώργος Καύκας (ΚάρσενΜπέρνικ)

Δημήτρης Κολοβός (Άουνε)

Ντίνα Μιχαηλίδου (ΜάρταΜπέρνικ)

Μαρία Μπενάκη (Κυρία Χολτ)

Δημήτρης Ναζίρης (Βίγκελαντ),

Ιωάννα Παγιατάκη (Κυρία Ρούμελ)

Ορέστης Παλιαδέλης (Ρέρλουντ)

Αλεξάνδρα Σακελλαροπούλου (ΛόναΧέσελ)

Έφη Σταμούλη (ΜπέτυΜπέρνικ)

Χρίστος Στυλιανού (Γιόχαν Τόνεσεν)

Ρεβέκκα Τσιλιγκαρίδου (Κυρία Λύνγκε)

Σαμψών Φύτρος (ΧίλμαρΤόνεσεν)

ΠΑΥΛΟΣ ΛΕΜΟΝΤΖΗΣ